

Б.Г. ШЕЛЕГЕДА, д.е.н. професор,
А.В. КОВАЛЬСЬКА,

ЕФЕКТИВНІСТЬ РЕФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

. Розглянуте загальне поняття і роль соціально-економічної інфраструктури, особливості та фактори її функціонування на промислових підприємствах. Виявлені існуючі механізми фінансування та висунуті пропозиції щодо залучення додаткових інвестиційних ресурсів, зокрема шляхом інноваційної діяльності. Задані напрямки подальшого вдосконалення оцінки стану соціально-економічної системи в динамічному стані та дослідження можливостей практичного використання цих індикаторів промисловими підприємствами задля підвищення соціального, економічного рівня розвитку з узгодженням із світовими та загальнодержавними стратегічними планами та програмами.

Ключові слова: соціально-економічна інфраструктура, ефективність реформування, економічне зростання, інвестиційна ситуація, інноваційні перспективи, промисловий розвиток.

Постіндустріальний етап розвитку зумовив еволюційні зміни економічної думки у механізмах зв'язку між багатограними складовими суспільної діяльності через процеси інтеграції та оцінки результатів взаємодії на міжнародному, регіональному та господарському рівнях. Ідеї трансформацій ведення внутрішньої та зовнішньої політики державами задля підвищення економічної ефективності управління господарською діяльністю зумовлені загостренням ресурсних та екологічних проблем, що сприяло залученню наявних, уречевлених й організаційних факторів розвитку. Сьогодні тенденція соціалізації світових економік, спрямована на вирішення економічних і соціальних питань єдиними комплексними системами регуляції шляхом упровадження інноваційних технологій у традиційну мережу суспільного життя, набуває розповсюдження завдяки забезпечуючим та підтримуючим механізмам функціонування соціально-економічної інфраструктури.

Останнім часом дослідження цього питання набуває актуальності у зв'язку з розширенням та поглибленням процесів глобалізації, які створюють умови комунікативної взаємодії між країнами у всіх її формах. Пробле-

ми розвитку і моделювання самоорганізації соціально-економічної інфраструктури відображені в роботах таких дослідників, як Г. Оніщука [12], О. Ципліцької [11], Б. Шелегеди [20]. Публікації з проблем політики реформування інфраструктури у країнах з перехідними економіками та її впливу на стан економіки належать економістам О. Амоші [1], В. Інякіну [7], Г. Крамаренко [8], Л. Кузьменко [9].

Умови стратегічної переорієнтації України на досягнення рівня економічного розвитку світових країн-лідерів вимагають певних структурних та якісних змін у традиційній системі господарювання, адже соціалізація економіки, перш за все, передбачає побудову та розгалуження інфраструктурних систем забезпечення й піклування людським ресурсом задля ефективною зворотньої віддачі у зростанні відповідних залежних показників. Очевидність визначної ролі управління та організації суспільних процесів за налаштованою, перевіреною часом схемою нашою шує на пошуки можливостей використання подібного досвіду при вирішенні актуальних завдань довгострокової стратегії за рахунок реформування та реорганізації механізмів її функціонування при залученні до процесів уже існуючих об'єктів і факторів розвитку. Промислова політика України, спрямована на утримання позицій на рівні індустріального розвитку, основну увагу приділяє сировинній базі, що призвело до домінування енергоємних галузей. На сьогодні підвищення енергоефективності промислового виробництва та зменшення енерговитрат в інфраструктурних системах стає не просто питанням економічної доцільності, а ставить під сумнів виживання збалансованого платоспроможного внутрішнього споживання й імпорту ресурсів за умов уповільненого розвитку високотехнологічних галузей. Скорочення числа користувачів послугами централізаційного комунального забезпечення вказує на деградаційні процеси в його функціонуванні через системне погіршення якості обслуговування, зростання зносу основних фондів та рівня надійності. Інфраструктурний розвиток та перебудова, частково заплановані

© Б.Г. Шелегеда, А.В. Ковальська, 2012

.....
<http://www.donntu.edu.ua> / «Библиотека» / «Информационные ресурсы»

<http://www.instud.org>, http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Npdntu_ekon/

в загальнодержавній програмі розвитку ЖКГ на 2009-2014 рр., не вирішують існуючих проблем систем забезпечення, погіршуючи й соціальні показники життя населення. Такі умови ставлять промислові підприємства, які створюють опору національної економіки, у ситуацію термінового пошуку шляхів подолання занепаду однієї із найголовніших запорок ефективного виробництва – інфраструктури як магістрального каркасу життєзабезпечення. Тенденція до скорочення трансакційних витрат у діяльності народногосподарського комплексу надає додаткові ресурси для розвитку: за розрахунками В.П. Полуянова питома вага витрат на оплату послуг ЖКГ у структурі витрат домогосподарств становить у 2010 р. у Росії – 11,3 %, країнах Європи – у середньому 6,38 %, в Україні 9,3 % (при тому, що велика частина споживачів у послугах не задовольняються). Це вказує на першочергові напрямки модернізації. Але існуюча сьогодні практика скорочення соціального забезпечення робітників підприємств негативним чином позначиться на процесах технічного реформування, оскільки професійне обслуговування і забезпечення ефективності функціонування інфраструктурних систем цілковито залежить від кваліфікації кадрів, мотивації у сучасності комунікаційних і обслуговуючих елементарні людські потреби систем. Дані аналізу інвестиційної діяльності підприємств і організацій України вказують на використання від 34 до 60% можливих власних інвестиційних ресурсів на інвестиції [7, с.270-273]. Відтак, зовнішнє динамічне середовище ставить якісно нові завдання перед суб'єктами господарювання: створення єдиної соціально-економічної системи, що дозволить управляти, вчасно реагувати, системно регулювати виробничо-робітничі стосунки в інтересах підвищення стабільності та економічного розвитку. Подальше вивчення впливу соціально-економічної інфраструктури на економічну стабільність і зростання регіональних одиниць стратегічного потенціалу – промислових підприємств – дозволить доповнити окремі уявлення та запропонувати дієві механізми емпіричного здійснення теоретичних досліджень.

Основна мета цієї статті полягає у вичерпному розкритті поняття соціально-економічної інфраструктури, вивченні особливостей її функціонування на макро- і мікрорівні, виявленні впливу на показники сталості економічного розвитку через аналіз методик визначення ефективності діяльності, огляд

іноземного досвіду та можливостей його використання в сучасних умовах в Україні.

Серед великої кількості визначень терміну «інфраструктура» в економічній літературі виділимо позицію російського професора А.Ю. Шарипова¹, який розглядає її здатність та властивість бути засобом або умовою здійснення іншої діяльності, що виступає відносно послуг інфраструктури як мета і сприяє досягненню останньої шляхом надання виробничих послуг матеріальному виробництву, послуг і духовних благ населенню, створенням умов для охорони і відтворення навколишнього середовища. Інфраструктура, на думку іншого російського вченого В.П. Федько², є «специфічним результатом розвитку соціально-економічної системи, який виникає на певній стадії існування суспільства як об'єктивно необхідний наслідок структурних змін в економіці». Звідси дослідження економічних тенденцій визначає рівень розвитку країни та її роль у глобальних процесах, а ефективність та стан національної економіки виступають результатами взаємодії інфраструктурних складових: виробничої, соціальної, інституціональної.

Соціально-економічна інфраструктура (СЕІ) як підсистема народного господарства виділяється з-поміж інших видів традиційної класифікації, створює окрему гілку зв'язків різноманітних сфер у суспільстві. Вона забезпечує інформаційними комунікаціями для створення умов функціонування підприємства, галузі, господарства та задоволення особистих потреб людини у комфортній життєдіяльності. Кількісні та якісні характеристики поняття соціально-економічної інфраструктури визначають функціональні особливості, ситуацію в суспільному виробництві та взаємодію з елементами економічної системи [20, с.50-57].

Об'єкти СЕІ, обслуговуючі та забезпечуючі, – транспорт, зв'язок, житлово-комунальні послуги (водо-, газо- та енергопостачання), охорона здоров'я, освіта і наука, – розосереджені по всій території, відрізняються різноманітністю призначення, конструктивними, архітектурними та об'ємно-плану-

¹ Атамас О.П. Теоретичне обґрунтування і практика застосування в економічних дослідженнях терміна «інфраструктура»// Європейський вектор економічного розвитку - 2012 - № 1 (12), с.12

² Федько В.П. Інфраструктура товарного ринка: учебник / В.П. Федько, Н.Г. Федько. – Ростов н/Д: Феникс, 2000. – 512 с., с.4

вальними рішеннями. Сукупність матеріально-технічних, інформаційних, організаційних, кадрових характеристик формують ресурсну базу для вдосконалення способів управління господарською діяльністю економічних агентів, можливості та умови реалізації якої зумовлені впливом наступних факторів:

- інновації: видозмінюють процеси ресурсного забезпечення та технологій їхнього споживання;

- фінансування: обсяги визначають темпи та якісні показники перетворень, а джерело – процедуру звітності та підконтрольності (державні витрати, приватні інвестиції);

- механізми регулювання: обмеження та рекомендації коригують межі поля діяльності;

- рівень децентралізації: полегшує або ускладнює адміністративну сторону господарювання;

- екологічні умови: накладають обмеження на використання тих чи інших елементів, зберігають баланс у суспільному секторі.

Темпи, інтенсивність, об'ємність і діапазон впливу функціонування та розвитку забезпечують тривалість існування соціально-економічних систем будь-якого рівня ієрархії (світової, національної, регіональної, галузевої, окремих підприємств або об'єднань). З точки зору статичного середовища СЕІ розглядається у деякому застиглому стані рівноваги її елементів, тобто в умовах відсутності розвитку, а сутність її об'єктів розкривається через предметну характеристику: ресурси, системи забезпечення, технологічний рівень, спосіб управління, контроль якості. Послідовна зміна стійких станів, що досягається одночасним перебуванням складових на різних рівнях робочої активності та долученості до виконання алгоритму послідовних дій, визначає збалансований (економічний, соціальний, екологічний) стійкий розвиток у динаміці, вихідним параметром якого є якість послуг та задоволеність споживачів. У свою чергу, стійкість соціально-економічних систем визначається здатністю нівелювати наслідки здійсненого на них впливу при збереженні власної цілісності і структурної збалансованості. Проте, перебування систем у стійкому стані зовсім не передбачає незмінності параметрів у рамках сфери стабільності. Остання властивість досліджується переважно у зв'язку з аналізом їх рівноважних станів. Стійкість соціально-економічних систем формується під впливом базових характеристик розвитку. Ці особливості СЕІ формують її функціональну значу-

щість як самостійної підсистеми єдиного народногосподарського комплексу в умовах розвитку ринкової економіки, забезпечуючи адекватну реакцію всіх підрозділів, служб, організацій на зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі, інтегруючи інтереси, промислові та непромислові завдання, основні та допоміжні функції. Вона пронизує всі рівні господарської діяльності по вертикалі та горизонталі, узгоджує виконання організаційно-економічних, техніко-технологічних вимог на різних ієрархічних рівнях управління: від державних органів до господарюючих одиниць – підприємств.

Сьогодні все більшої прихильності набирає концепція «відкритого підприємства», яка представляє собою єдність матеріально-речовинної та соціально-економічної систем. Діяльність ринкоорієнтованої економіки має на меті отримання результатів завдяки залученню відповідних механізмів здійснення і контролю, що регулюються єдиними вищими стандартами та нормативами. Відтак, зростає роль органічних систем функціонування, у тому числі й соціально-економічної інфраструктури, які дозволяють комплексно оцінювати та управляти виробничими, соціальними та економічними процесами на підприємстві. Остання представляє собою адаптовану систему складових елементів, що дозволяє швидше та адекватніше реагувати на динамічні внутрішні та зовнішні фактори впливу, втілюючи довгострокове бачення розвитку підприємств через об'єкти-інструменти стратегічного управління (ОСУ): соціальний капітал, комунікація, житлово-комунальне забезпечення. Складові, яким властиві універсальність окремих ланок і гнучкість при зміні стану, містять цільові, мережні та дорадчі підсистеми, що, об'єднуючись у «суміщені структури» різної комплектації і наповнення, при значній децентралізації функціонують на основі впровадження організаційних стратегій злиття (поглинання), об'єднання (з'єднання), поділу (виокремлення), а також управлінської диференціації та інтеграції (зокрема, вертикальної і горизонтальної). Таким чином, формують інфраструктурні системи як інструменти реалізації стратегічних програм розвитку через стратегічні господарські центри (СГЦ) — організаційно оформлені найменші виробничо-управлінські одиниці (відділення, завод, центри, комісії). З обліком доходів, витрат, інвестицій, розробляється самостійна продуктово-товарна стратегія (або «портфель»),

упроваджується система контролю та ефективності. У руслі функціонування соціально-економічної інфраструктури СГЦ згладжують мінуси децентралізації в управлінні, виявляються як взаємопов'язані одиниці єдиного багатогранного процесу, кінцевою метою якого є підвищення стандарту виробничого й соціального забезпечення [11, с.7-8].

Контроль функціонування СЕІ як єдиного технічного цілого з урахуванням економічної, екологічної, соціальної специфіки зумовлює виконання підприємством соціально-економічних завдань, ефективність досягнення яких вимірюється повнотою та параметрами раціональності використання реальних можливостей і потенціалу соціально-економічної системи. Повна та всеохоплююча її сутність визначається специфікою діяльності підприємства, його певною галузевою приналежністю, функціональними особливостями виробничого циклу, умовами суспільного виробництва, зв'язками з іншими елементами внутрішніх або зовнішніх інфраструктур різного рівня. Гнучка й високоадаптивна СЕІ дозволяє комплексно реагувати на зміни, більш м'яко та без суттєвих коливань і порушень у злагодженості процесів вирішувати парадокс «відновлення – стабільність» соціально-виробничих систем. Результат такого підходу не передбачає створення принципово нових товарів чи послуг або реструктуризації виробництва, залучення значних інвестицій у тех-

нологічне забезпечення, а поліпшує показники ефективності функціонування в цілому, відіграючи суттєву роль при забезпеченні конкурентних переваг на ринку, задає орієнтири у розподілі капіталу і формуванні стратегічного розвитку промислового підприємства.

Першочергові проблеми функціонування соціально-економічної інфраструктури лежать у площині затратного характеру діяльності, технологічного відставання, фізичного і морального спрацювання технічних засобів, що не дозволяє досягти достатнього рівня та якості послуг, а з іншого боку – спричинює незадоволеність працівників соціальним забезпеченням. На основі результатів досліджень науковців, поряд з економічними проблемами управління персоналом на промислових підприємствах виділяють і такі, як низький рівень соціального піклування та брак інвестування в об'єкти соціальної інфраструктури, які, безумовно, залежать від економічних результатів діяльності підприємства [14, с.195].

Рівень розвитку СЕІ характеризується розгалуженістю системи послуг, сучасністю технологій та відсотком інформатизації, привабливістю галузі через обсяги приватного інвестування. Найбільший потенціал елементів соціально-економічної інфраструктури визначається за інвестиціями (рис.1).

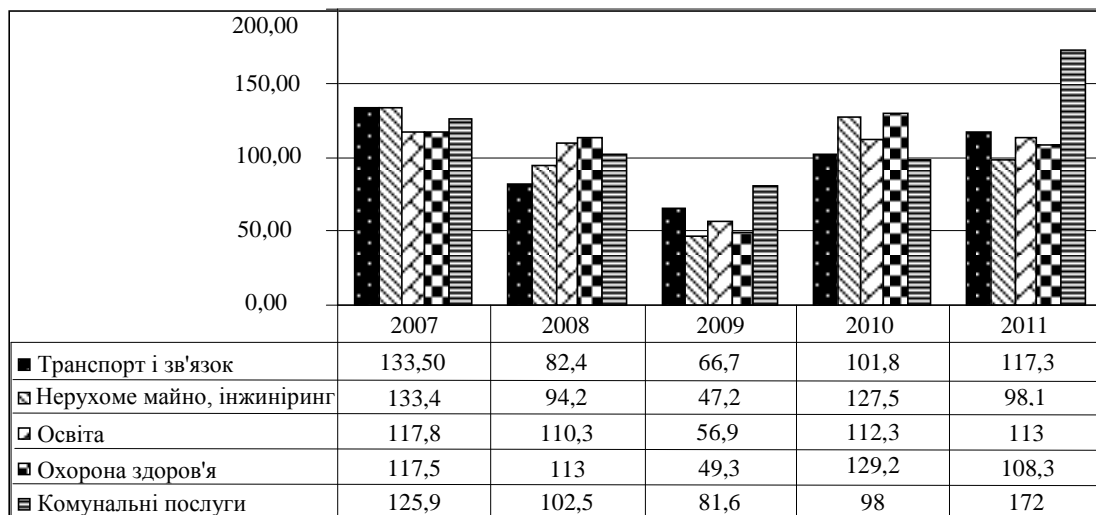

Рис.1. Інвестиції у складові СЕІ за 2007-2011 рр., млн. грн [18, с.29-30]

Найбільш рівномірні та високі показники інвестування демонструє 2007 р., що вказує на збалансовану структуру розвитку потенціалу складових СЕІ. У 2011 р. відбувся перероз-

поділ інвестицій: пріоритет у фінансуванні отримали комунальні послуги, показники яких вище за 2008 р., а всі інші – не досягнули до рівня післякризових показників 2010 р.. На

сьогоднішній день найбільша увага приділяється потенціалу ЖКГ, яке й потребує невідкладної модернізації. Однак, взаємозалежність базових складових СЕІ вимагає більш рівномірного інвестування задля отримання відчутного ефекту від стратегічних програм розвитку країни.

Якість послуг соціально-економічної інфраструктури в Україні станом на 2010 р. не пов'язана із промисловим потенціалом областей (становлять майже третину її території та залучають близько 40% населення). У цілому ситуація говорить про відсутність чітких стратегічних планів щодо розбудови СЕІ як основи стабілізації посткризової економіки і подальшого зростання.

У країні сформувалася неефективна структура економіки з високою ресурсо- та енергоємністю виробництва, надмірним екстенсивним розвитком добувної промисловості, низьким рівнем інноваційного виробництва, нерівномірним функціонуванням секторів інфраструктури, що забезпечують соціальний розвиток: період 2008-2011 рр. характеризується стійкою динамікою зменшення закладів забезпечення лікування і оздоровлення, культурного розвитку населення:

-кількість санаторно-курортних та оздоровчих закладів: 3073, 3041, 3011 одиниць;

-дитячі заклади оздоровлення і відпочи-

нку: 18672, 17379, 17342 одиниць;

-кількість лікарняних ліжок: 95,1; 94,2; 94 одиниць на 10 тис. населення;

-масові та універсальні бібліотеки: 20628, 20057, 19487 одиниць;

-дошкільні навчальні заклади: 2,3; 0,6; 0,6 тис.місць;

клубні заклади: 18790, 18718, 18593 одиниць. [18]

Функціонування об'єктів соціальної підтримки грає важливу роль, оскільки стає запорукою максимального залучення ресурсного потенціалу у складі соціально-економічної інфраструктури як фундамента комплексної розбудови економіки країни.

На сучасному етапі українська економіка не відповідає загальним закономірностям структурних зрушень розвинених країн світу, які полягають у зростанні частки високотехнологічних виробництв обробної промисловості, телекомунікаційних, фінансових і бізнесових послуг, а також соціально-орієнтованих видів економічної діяльності, випереджальному розвитку наукоємних, високотехнологічних галузей. Розподіл інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності у 2009-2011 рр. (рис.2) дає чітке розуміння стратегічних засад економічного процвітання України.

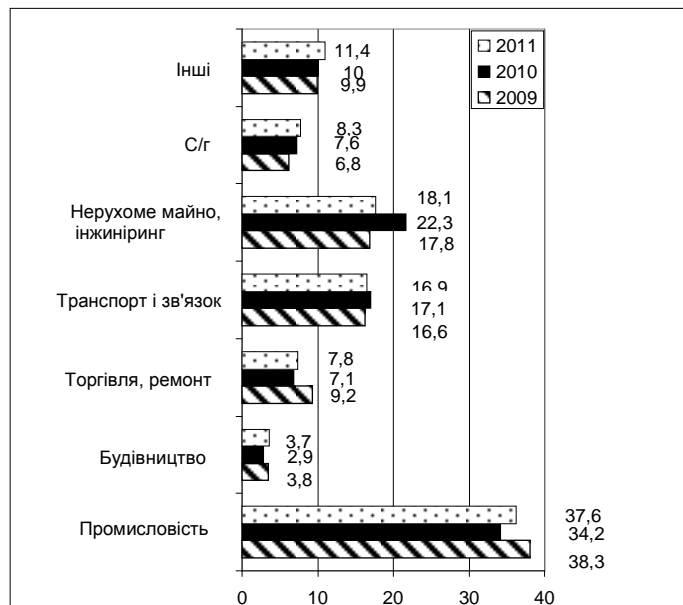

Рис.2. Розподіл інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності у 2009-2011 рр., млн. грн. [16, 17, 18]

Провідною сферою за обсягами залучення інвестицій залишається промисловість, яка в разі перевищує операції із нерухомим майном, інжинірингом та діяльність транспорту і зв'язку. Спостерігається непропорційний розподіл обсягів залучення інвестицій у регіони України. Станом на 1.01.2012 р. до восьми регіонів надходить 89,7% усіх залучених прямих іноземних інвестицій: м. Київ (49,6%), Дніпропетровська (16,2%), Харківська (5,6%), Донецька (5,1%), Київська (3,5%), Львівська (2,8%), Одеська (2,5%), Запорізька (2,4%) області, АР Крим (2%). Це саме ті регіони, які на сьогодні вже є економічно розвинутими та найбільш привабливими для іноземних інвесторів. Таке положення не сприяє рівномірному соціально-економічному розвитку адміністративно-територіальних одиниць країни та посилює подальше збільшення розриву в темпах структурної перебудови [19].

відси випливають достатньо прозорі висновки. По-перше, промисловість – пріоритетна складова народного господарства, за її рахунок планується наповнювати бюджет і підняти рівень ВВП. Лише модернізація та реконструкція матеріального виробництва, кінцевою метою яких має бути побудова високо-ефективної конкурентоспроможної соціально-орієнтованої економічної системи з розширеним застосуванням інноваційних технологій, раціональним використанням людського потенціалу, не можуть забезпечити ефективність економіки, оскільки не приділяється необхідна увага забезпечуючим і підтримуючим процеси виробництва системам. На Всесвітньому економічному форумі у 2010 р. було заявлено, що недостатнє фінансування розвитку інфраструктури – запоруки процвітання та сталого розвитку будь-якого регіону – входить у десятку найбільш серйозних економічних ризиків для всіх країн світу. У результаті недостатності розвитку складових СЕІ не досягається повнота очікуваного зворотного ефекту через часткове поглинання складовими технологічного дисбалансу в інфраструктурній системі, який дестабілізує функціональні процеси в цілому. А по-друге, ті галузі промисловості, що найбільше постраждали від кризи та для яких чинник зовнішнього попиту є одним із провідних, демонструють економічне піднесення у 2010 р. Це засвідчує небезпечно велику залежність української економіки від зовнішніх чинників і необхідність кардинальних заходів стосовно запровадження структурних змін.

Дослідження потенціалу соціально-економічної інфраструктури у статичному та динамічному виді дозволяє оцінити вплив її елементів на ефективність економічного зростання за різних умов зовнішнього середовища: відносна стабільності, інтенсивний розвиток, кризові явища. Він здійснюється, насамперед, через зниження операційних витрат. Механізм впливу прямого і непрямого характеру реалізується через три канали: розширення ринків збуту, прискорення обігу капіталу та покращення якості вхідних ресурсів, а їхня взаємодія забезпечує додатковий синергетичний ефект. Зокрема, пряма дія спостерігається на таких її елементах, як телекомунікації, транспорт, фінансові інститути, які знижують витрати на пошук інформації, ведення переговорів і укладання контрактів, вимірювання, специфікацію та захист прав власності; непряма визначається через освіту, охорону здоров'я, культуру.

Неоднозначні результати моделювання наукових досліджень відносно впливу соціально-економічної інфраструктури на економічне зростання не дозволяють використовувати їх для формування обґрунтованих практичних рекомендацій і впровадження на практиці. На думку О.О. Ципліцької, ця проблема найкраще вирішується в руслі інституціоналізму, оскільки саме перетворення інститутів займає основне місце у процесах трансформації пост-соціалістичних економік [11, с.5]. До такого підходу схильні й дослідники М.І. Вакуленко та О.В. Сотула, наголошуючи, що вдосконалення соціально-економічного механізму державного впливу сприятиме полегшенню регулюючих функцій в умовах соціальної орієнтації ринкової економіки випереджаючого розвитку, тим самим забезпечить відтворення суспільства як рушійної сили соціально-економічного розвитку країни для досягнення конкурентоспроможності на світовому рівні [4, с.4-5].

В Україні інституційна відповідальність за чітке виконання стратегічних планів лежить на базових інститутах: Верховна Рада АРК, Київська і Севастопольська міські ради; обласні державні адміністрації, Рада міністрів АРК, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації, обласні ради; агентства регіонального розвитку; фонди розвитку регіонів; регіональні центри інноваційного розвитку; територіальні громади й органи місцевого самоврядування базового рівня [21, с.33-42]. Низка державних програм виступає інструме-

нтами керування суспільними процесами: «Державна програма економічного і соціального розвитку України на 2012 рік та основні напрями розвитку на 2013 і 2014 роки», «Україна 2020. Стратегія національної модернізації», «Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України», «Стратегія економічного і соціального розвитку Донецької області на період до 2015 року» тощо. Так, регіони України, зокрема старопромишлові, вирішальною особливістю яких є значна роль зовнішньоекономічних чинників у формуванні сучасної структури промислового комплексу, потребують підвищення ефективності використання їх потенціалу для активізації процесів міжнародної інтеграції України, спрямовуючи впродовж 2012 р. свої зусилля на підвищення інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності територій завдяки ефективному використанню наявного економічного потенціалу, на забезпечення збалансованого галузевого й регіонального соціально-економічного розвитку, збереження і створення нових робочих місць, сприяння зайнятості та поліпшенню добробуту населення, задоволення матеріальних, культурних і духовних потреб людини, відтворення якісної робочої сили³.

Вузьконаправлені стратегічні документи визначають напрями розвитку тих чи інших галузей, зокрема й складових СЕІ на фоні негативного сальдо фінансових результатів діяльності: -1768,2; -3335,9; -2796,2 млн. грн. у 2008-2010 рр. відповідно [18, с.64-65]. Так, «Програмою економічних реформ до 2014р.» передбачено технічне переоснащення, що дозволить досягти рівень рентабельності підприємств, коли прибутки перекривають витрати за рахунок підвищення ресурсоефективності житлово-комунального господарства. Передбачене зменшення аварійності тепломереж з 15,7% до 12%, скорочення використання природного газу на 15%. Стратегії регіонального розвитку декларують упровадження економічно обґрунтованих тарифів на житлово-комунальні послуги, загальне поліпшення якості та надійності житлово-комунального обслуговування населення, підвищення рівня забезпеченості житлом за рахунок демонополізації підприємств ЖКГ і конкуренції, залучення приватних інвестицій.

Позитивний вплив проведення чемпіона-

ту «Євро-2012» на сектори економіки у приймаючих областях і сусідніх регіонах сприяв масштабним структурним зрушенням через вдосконалення інфраструктури регіонального розвитку: спортивної, дорожньо-транспортної, комунальної (табл.1).

За рахунок фінансово-розподільчої сфери відбулися зрушення на користь виробничої діяльності: зросла питома вага промисловості, сільського господарства та будівництва. Відбулося зростання експортного потенціалу базових галузей промисловості: збільшилася частка товарів машинобудівної та електротехнічної галузей в експорті і зменшилася частка експорту сировинних товарів упродовж 2007-2011 рр. завдяки частковій модернізації виробничих потужностей та нарощуванню вітчизняними підприємствами обсягів власного виробництва у процесі підготовки до чемпіонату. Також збільшилася частка товарів машинобудівної й електротехнічної галузей, що зумовлено зростанням внутрішнього попиту в умовах розбудови інфраструктури регіональних економічних комплексів протягом 2007-2011 рр.. Суб'єктам господарювання усіх форм власності також продовжують виділятися кошти з метою реалізації інвестиційних, інноваційних, інфраструктурних та інших проектів, які мають стратегічне значення для досягнення локальної конкурентоспроможності й підвищення якості життя у регіонах (у т. ч. у сфері комунальної інфраструктури: створення та модернізація каналізаційної системи, системи водо- і теплокомунікацій, очисних споруд, проектів з утилізації твердих побутових відходів; соціального та культурного розвитку). Звідси очевидна наявність «олімпійського ефекту», відкритого вченими М. Шпігелем і Е.Роузом за висновками досліджень економічних результатів 196 країн у період з 1950 по 2006 рр.. Світові приклади яскраво ілюструють такий вплив: з 2002 по 2006 рр. у рамках підготовки до Олімпійських ігор Китай у створення інфраструктури інвестував майже 40 млрд дол. США, частка інвестицій склала 15% від загального обсягу; з 2009 по 2016 рр. Бразилія інвестує близько 83 млрд дол. США в інфраструктуру в рамках підготовки до проведення чемпіонату світу з футболу в 2014 та Олімпійських ігор у 2016 рр. [23, с.7-12].

³ П.4 «Державної програми економічного і соціального розвитку України на 2012 рік та основні напрями розвитку на 2013 і 2014 роки»

Таблиця 1

Характер впливу «Євро-2012» на складові СЕІ [13]

Складові СЕІ	Характер впливу
Дорожньо-транспортна	- реконструкція та розбудова міжнародних аеропортів у приймаючих містах; - реконструкція залізничних вокзалів, колій та депо; - оновлення приміських та транзитних автобусних вокзалів; - побудова сервісного центру з обслуговування швидкісних поїздів «Шкода»; - ремонт автомобільних шляхів сполучення з пунктами пропуску на українсько-польському кордоні.
Комунальний транспорт	- оновлення парку громадського транспорту на 30 % (120 автобусів і тролейбусів, 30 трамваїв) у м.Донецьку; придбання 71 тролейбусів, 480 автобусів та модернізація метрополітена в м.Харків; - реалізація програми пільгової закупівлі автобусів і тролейбусів виробництва Львівського автобусного заводу для потреб міського транспорту приймаючих регіонів.
Медичне забезпечення та безпека	- придбано 20 реанімаційних автомобілей на 9,4 млн.грн; - оновлення медичного обладнання на 35,2 млн. грн.; - матеріально-технічне оснащення підрозділів МЧС, СБУ.
Житлово-комунальні послуги	- відремонтовано 24 гуртожитки на 11125 місць на 301,1млн.грн; - модернізовано електропостачальні мережі на 289,2 млн.грн..

Соціальний розвиток України характеризується відчутною активністю: затверджено «Державну цільову програму з подолання і запобігання бідності на період до 2015р.», програму «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», розпочато впровадження національного проекту «Нове життя – нова якість в охороні материнства та дитинства», реалізуються концепції загальнодержавної програми «Здоров'я 2020: український вимір».

Отже, державні програми розвитку коригують і направляють суспільні процеси підтримання громадян у всіх аспектах життєдіяльності. Окрім стратегічних напрямів, якими передбачена послідовність кроків з досягнення поставлених цілей, існують також інші каталізатори, які значно прискорюють ці процеси та позитивно впливають на розбудову економічного каркасу – соціально-економічної інфраструктури. Зворотній вплив економічного зростання на СЕІ є в цілому традиційним, що призводить до наповнення бюджету й отримання прибутків господарюючими суб'єктами. Це забезпечує формування інвестиційних ресурсів, які використовуються у заходах з розвитку соціуму та соціально-економічної інфраструктури зокрема: підтримуються освіта, охорона здоров'я, якість життя (рис.3).

На основі моделювання впливу соціально-економічної інфраструктури на економічне зростання як фактору виробництва у трансформаційних економіках через використання модифікованої функції Кобба-Дугласа було виявлено, що соціально-економічна інфраструктура спричиняє значний вплив на валовий внутрішній продукт на одну особу: від 1,5 до 1,8% приросту ВВП на кожен відсоток приросту інфраструктурного потенціалу [11, с.19].

Звідси – очевидність поглибленого вивчення можливостей використання цього ефекту підприємствами на практиці. Ефективність функціонування СЕІ визначається через досягнення оптимальних критеріїв соціальної, економічної, екологічної мети: до системних відносять надійність, вартість, пропускну здатність, адаптивність, швидкодію; ергономічні критерії вказують на ступінь виконання основного завдання з необхідною якістю; параметричні характеризують організаційну структуру, її централізацію, автоматизацію, стандартизацію та формалізацію [20, с.263-266]. Індивідуальне визначення окремим підприємством показників, необхідних для всебічної оцінки діяльності СЕІ, потребує певного часу та компетентності, адже проблема розробки досконалих індикаторів соціально-економічного розвитку поки не вирішена. У подальших нау-

кових пошуках доцільно спиратися на комплексну концептуальну соціо-еколого-економічну модель [20, с.140-145], переходячи до розробки універсальної методики розраху-

нку інтегрального показника на основі вже існуючого алгоритму через стандартизацію індивідуальних значень індикаторів.

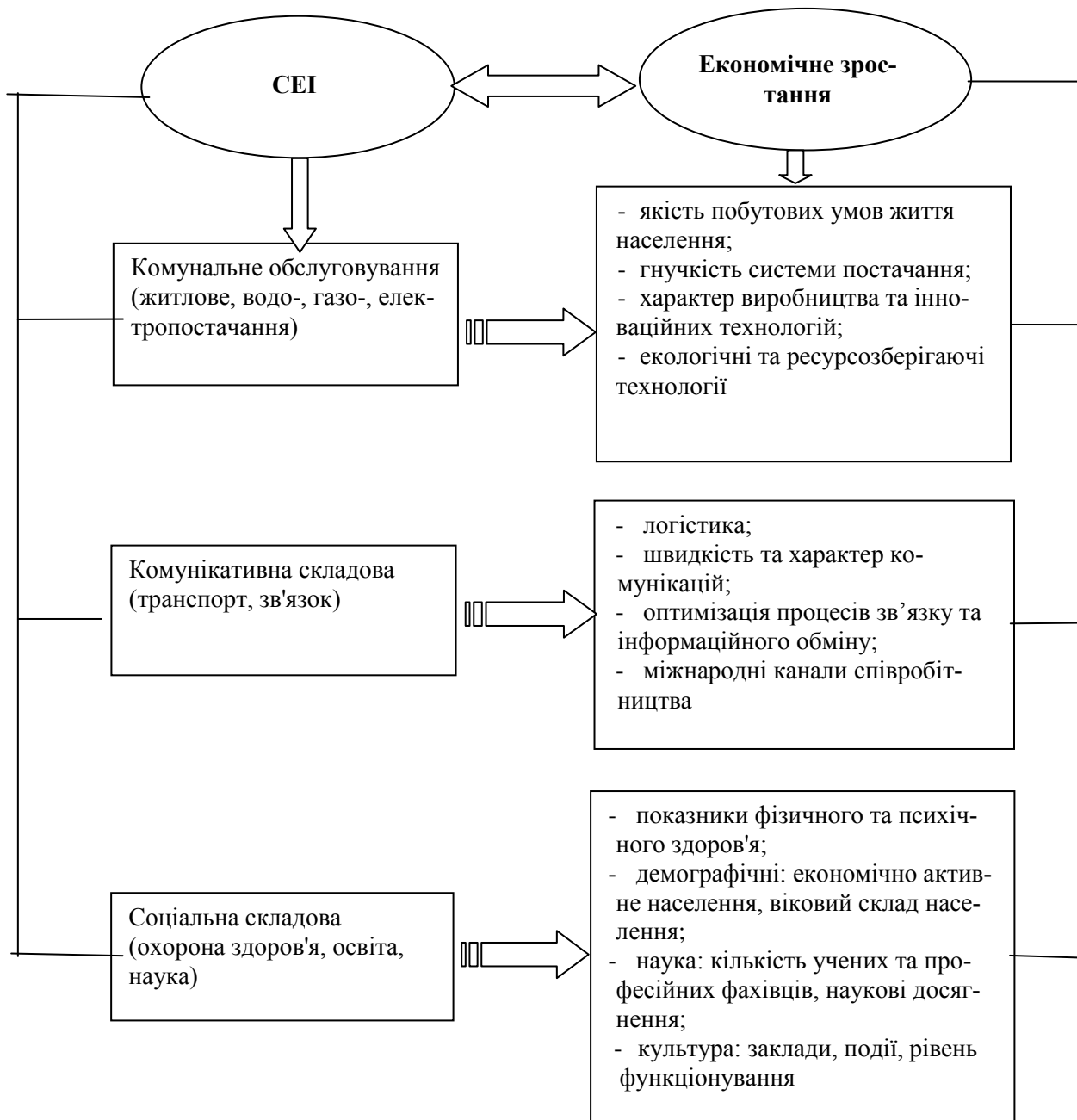

Рис.3 Взаємовплив CEI та економічного зростання

Значна реструктуризація і модернізація соціально-економічної інфраструктури України останніх років відкриває можливості долучення до сучасних світових тенденцій лібералізації ринку інфраструктурних послуг, що

підвищує ефективність господарської діяльності підприємств з удосконаленням використання фінансових інструментів на основі збільшення нарахувань до бюджету в нових умовах співпраці з партнерами.

Промислові підприємства, ефективність виробництва яких залежить від рівня розвитку інфраструктури, можуть самостійно обирати постачальників найякісніших послуг, підписувати угоди на вигідних індивідуальних умовах, тим самим поліпшуючи якість виконання своїх соціально-економічних завдань. Варіації стосовно перспективних проектів співпраці між промисловим та інфраструктурним сектором говорять про адекватність і майбутню ефективність взаєморозвитку, оскільки відкриваються можливості впливу та конкретні механізми регулювання фінансового стимулювання через виділення місцевим органам влади субсидій і дотацій для реформування та реструктуризації систем надання послуг із наступною звітністю.

Світовий досвід показує, що одним із найефективніших способів підтримки інноваційної діяльності є створення ринку венчурного фінансування, яке має сприятливі прогнози практикування через наявність в Україні всіх ризикових ознак. Усунення гальмуючого фактору інноваційної перебудови інфраструктурних комунікацій (відсутність необхідного об'єму ресурсів) залученням іноземних інвестицій або вільних засобів промислово-фінансових груп у перспективі після капіталовкладень у модернізацію зумовить підвищення цін задля окупності зі зниженням витрат населення. Мотивація інвестиційної активності споживачів забезпечується гарантіями наближення до сучасних стандартів шляхом упровадження інноваційних проектів і повернення вкладених коштів у вигляді дивідендів. Контроль та коригування цих процесів має покладатися на інститути суспільної необхідності – одну з інституціональних форм координації й управління трансакційними витратами. Такими є венчурні фонди, умовою переорієнтації яких на інноваційні потреби елементів СЕІ є широкий доступ до джерел фінансування інвестицій [3, с.6-8]. Таким чином, до процесів реструктуризації та оновлення інфраструктури необхідно заохочувати виконавців усіх рівнів суспільної системи: від іноземних і вітчизняних інвесторів, органів державного управління до безпосередньо споживачів послуг.

Проаналізовані аспекти СЕІ (поняття, особливості функціонування, показники ефективності та вплив на економічний стан підприємства) відповідають актуальності та сучасним потребам суспільства, адже за даними «Організації економічного співробітництва та

розвитку» (ОЕСР) у 2011 р. глобальне економічне зростання, науково-технічний прогрес, зміна клімату, урбанізація і перевантаженість мереж сприятимуть істотному зростанню потреб у вдосконаленні інфраструктури. Сучасна комунікативна структура в Україні, як відмічав академік В.М. Геєць, знаходяться у стані масового вибуття через фізичну і моральну застарілість, що вказує на термінову необхідність прийняття рішень із техніко-технологічного оновлення та переорієнтування системи обслуговування [5]. За рахунок зростання економічних показників промислових регіонів і окремих підприємств звільняються ресурси для підвищення рівня соціальних стандартів, створюється сприятливий інвестиційний клімат. У державних реформах активізуються ініціативи керівництва задля сумісного подолання існуючих проблем. Регіони України в умовах переорієнтації на постіндустральний уклад мають змогу підвищити конкурентоспроможність через використання потенціалу соціально-економічної інфраструктури окремих підприємств із метою забезпечення збалансованого галузевого та регіонального розвитку, який сприятиме поліпшенню не тільки виробничих показників, а й соціальних індикаторів життя населення.

Література

1. Амоша О.І. Регулювання регіонального розвитку в Україні / О.І. Амоша, В.П. Вишневецький, А.І. Землякін та ін. // Економіка промисловості. – 2006. – №1. – с.45-59
2. Атамас О.П. Теоретичне обґрунтування і практика застосування в економічних дослідженнях терміна «інфраструктура» // Європейський вектор економічного розвитку - 2012 - № 1 (12).
3. Бражнікова Л.Н. Альтернативные источники финансового обеспечения инноваций в ЖКХ // Экономика: реалии времени, 2012 - №1(2) – 12с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/simpoz1/135.htm>.
4. Вакуленко М.І., Сотула О.В. Соціо-економічне конструювання соціально-економічного механізму державного регулювання транзитивної економіки. – 2010 - [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://webcach.googleusercontent.com/search?q=cache:http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum....pdf.
5. Геєць В. Трансформационные преобра-

зования в Украине: переосмысливая пройденное и думая о будущем // Общество и экономика. – 2006. – № 3. – С. 23-53

6. Жаліло Я. Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика: монографія / Жаліло Я. – К.: НІСД, 2003 - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-book-81.html>.

7. Инякин В.Н. Оценка соответствия нормам воспроизводства основных фондов жилищно-коммунального хозяйства в старопромышленных регионах // Научные труды ДонНТУ. Серия: экономическая, 2012 – №41 – с. 269-279 - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Npdntu_ekon/2012_41/269.pdf

8. Крамаренко Г.О. Організаційно-економічний механізм управління житлово-комунальним комплексом: автореф. дис. ... д. е. н.: 08.06.01/ НАН України, Ін-т економіки промисловості. – Донецьк, 1998. – 36с.

9. Кузьменко Л.М. Управление функционированием и развитием региона: моногр. / Л.М. Кузьменко; НАН Украины, Ин-т экономики пром.-сти. – Донецк, 2004. – 284с.

10. Цыплицкая Е.А. Опыт реформирования социально-экономической инфраструктуры в странах мира // Проблемы материальной культуры. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/Articles/Kultnar/knp50_3/knp50t3_107-110.pdf.

11. Цицільська О.О. Соціально-економічна інфраструктура як фактор зростання трансформаційної економіки України: автореф. дис. кан. ек. наук. 08.00.01// Науково-дослідний фінансовий ін-т при Міністерстві фінансів України. – К., 2005. – 24с.

12. Онищук Г.І. Управління стабілізацією і розвитком регіональної економіки / Г.І. Онищук// Регіональна економіка. – 2005. – №4. – с.46-53

13. Относительно влияния подготовки к "Евро-2012" на структурную модернизацию региональных экономических комплексов: аналитическая записка// Национальный институт стратегических исследований. – 2011 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://translate.googleusercontent.com/translate_c?dept...

14. Пікалов В.Л. Проблеми феномену стійкого розвитку соціально-економічних систем в умовах глобалізації// Європейський вектор економічного розвитку – 2011 – № 2 (11).

15. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 р.: щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2012. – 256с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/docs/posl.pdf>.

16. Статистичний щорічник України за 2009р. / Державний комітет статистики України. – К.:, 2010 – 127с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.oseu.edu.ua/docs/StatSchorichnyk%20Ukrainy%202010.pdf>

17. Статистичний щорічник України за 2010р. / Державний комітет статистики України. – К.:, 2011 – 134с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/su/2010_1/stat15.pdf

18. Статистичний щорічник України за 2011р./ Державний комітет статистики України. – К.:, 2012 – 122с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rb01.twirpx.net/0330/0330543_95F85_statistichniy_shorichnik_ukra_ni_za_2011_rik.pdf.

19. Стратегічний моніторинг розвитку регіонів: аналітична записка/ Національний інститут стратегічних досліджень. – К.:НІДС, 2012 – 46с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/public/File/Str_prioritetu/2012_2-19.pdf.

20. Стратегічний розвиток соціально-економічної інфраструктури регіону: монографія/ Б.Г.Шелегеда, Л.М.Кузьменко, Л.В.Кравцова та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром.-сти; Донецький ун-т економіки і права. – Донецьк: ІЕП НАН України, 2011. – 320с.

21. Структурні перетворення в Україні: передумови модернізації економіки / А. П. Павлюк, Д. С. Покришка, Я. В. Белінська; за ред. Я. А. Жаліла. – К.: НІСД, 2012. – 104с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/STR_YKTYR_PERETV.indd-2d93e.pdf.

22. Федько В.П. Инфраструктура товарного рынка: учебник / В.П. Федько, Н.Г. Федько. – Ростов н/Д: Феникс, 2000. – 512 с

23. PwC Game on: Mega-event infrastructure and opportunities// Price waterhouse Coopers LLP/ – 2011 – 20с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pwc.ru/ru_RU/ru/globalisation/assets/Mega-Events-Infrastructure-rus-august.pdf.

Статья поступила в редакцию 05.12.2012